

УДК 94(367): 94(477)

Сушич Катерина, ст. магістратури історико-філологічного факультету; науковий керівник – к.і.н., доцент А. А. Жив'юк (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ДІЯЛЬНІСТЬ РОЗВІДНИЦІ ЛІДІЇ ЛІСОВСЬКОЇ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

***Анотація.** В статті досліджено життєвий шлях розвідниці Лідії Іванівни Лісовської. Розглянуто довоєнний період її життя. Висвітлено діяльність підпільниці в період Другої світової війни 1939–1945 років. Проаналізовано співпрацю жінки з польською, радянською та німецькою розвідками. Розкрито обставини загибелі сестер розвідниць Лідії Лісовської та Майї Микоти.*

Ключові слова: Лідія Лісовська, «пані Льоля», розвідниця, СД, НКВД, Червона Армія.

***Аннотация.** В статье исследован жизненный путь разведчицы Лидии Ивановны Лисовской. Рассмотрен довоенный период ее жизни. Освещена деятельность подпольщицы в период Второй мировой войны 1939–1945 годов. Проанализировано сотрудничество женщины с польской, советской и германской разведками. Рассмотрены обстоятельства гибели известных сестер разведчиц Лидии Лисовской и Майи Микоты.*

Ключевые слова: Лидия Лисовская, «госпожа Леля» разведчица, СД, НКВД, Красная Армия.

***Annotation.** The article investigates the activities of intelligence agent Lidia Ivanovna Lisovska. The pre-war period of her life is considered. The activity of underground fighter during the Second World War of 1939–1945 is highlighted. The cooperation of the woman with Polish, Soviet and German intelligence is analyzed. The circumstances of the death of famous sisters spies Lydia Lisovska and Maya Mikoto are considered.*

Keywords: Lydia Lisovska, «Ms. Lola», spy, SD, the NKVD, the Soviet Army.

Український народ пройшов довгий і складний шлях до своєї держави. З моменту її утворення наукова громадськість активно виявляє пошану до тих, хто бореться за свободу Батьківщини. Однак, роль жіноцтва практично не розглядається, хоча заслуговує на увагу. Таким чином, *актуальність дослідження* полягає у висвітленні ролі жінки у антинацистському Русі опору в роки Другої світової війни, а зокрема – діяльності розвідниці Лідії Лісовської. Актуальність теми зумовлена необхідністю удосконалення та

подальшого створення цілісного наукового дослідження про жіноки-розвідниці, зважаючи на недостатню розробку цієї проблеми, введення в обіг матеріалів з історії життя та діяльності жінок у розвідці.

Про життя та діяльність відомої розвідниці описується в книгах багатьох авторів, зокрема М. Гнидюка [1], К. Закалюка [2], А. Лукіна [3], О. Намозова [4], І. Осипчук [5] та М. Симчич [6] та ін.

Метою нашої статті є дослідження діяльності Лідії Лісовської в період Другої світової війни.

Для реалізації визначеної мети вирішуються такі завдання:

- розглянути довоєнний період життя Лідії Лісовської;
- проаналізувати співпрацю Лідії Лісовської з польською, радянською та німецькими розвідками;
- визначити місце і роль Лідії Лісовської в історії вітчизняного Руху Опору під час війни.

Лісовська (Демчинська) Лідія Іванівна (1910–1944 рр.) – це підпільниця, яка увійшла в історію розвідок різних країн під псевдонімами «Лік», «пані Льоля» та «Веселовська». В роки Другої світової війни вона співпрацювала із радянським загonom спецпризначення Дмитра Медведєва і розвідником Миколою Кузнецовим та врятувала від шибениці і розстрілу сотні людей. За її допомогою було проведено чимало різних операцій, вона викривала замаскованих агентів абверу і гестапо. Л. Лісовська одночасно була агентом польської, німецької та радянської розвідок.

Народилася Лідія (Леокадія) Лісовська (Демчинська) в Рівному 1910 року у родині поштового службовця [4]. Вона навчалася у приватній російській гімназії, згодом у музичній консерваторії та балетній студії Варшавського оперного театру [4, с. 125].

В 1936 році Лідія вийшла заміж за впливового рівненського адвоката, а після його раптової передчасної смерті – за польського офіцера Єжи Лісовського. Ліда одержала не тільки нове прізвище, але і нове ім'я. Вона стала Ліокадією Лісовською [2, с. 5; 3, с. 28]. З початком Другої світової війни чоловік Лідії потрапив у полон, а вона повернулася в Рівне до батьків [5, с. 4].

Відразу ж, як тільки Червона Армія прийшла на Волинську землю, в Рівному почали виникати підпільні націоналістичні осередки поляків, які виступали проти Радянської влади. Пристала до них і Лідія [3 с. 4].

Водночас вона розпочала співпрацювати з радянською розвідкою. Оскільки Л. Лісовська була дружиною польського офіцера, а поляки для радянської влади були ворогами, то їй довелось підписати декілька анкет і документів, які повинні були вберегти жінку від неминучої депортації, як жінку офіцера польської армії в зв'язку з таємним наказом НКВД СРСР. В той же час Ліда ставала секретним агентом НКВС [4, с. 33–34].

Після приходу німців важке матеріальне становище змусило Лідію шукати роботу. Завдяки подрузі, що працювала у німецькій їдальні, вона влаштувалася помічницею кухаря. Сюди приводили на різні роботи радянських військовополонених. Жінка всіляко намагалася їм допомогти. Тоді ж вона познайомилася з Володею Грязних, який допомагав рятувати полонених і відправляти їх в ліс. Проте першу групу полонених в загоні розстріляли, оскільки, Медведєв підозрював, що це могли бути заслані німецькі агенти. Перевірити їх було неможливо, і командир вирішив не ризикувати. Одним з тих, хто потрапив у партизанський загін, яким командував Д. М. Медведєв, був Володя Грязних. Хлопця розпитали, як йому вдалося втекти з табору. І він розповів, що йому допомогла Лідія Іванівна і що вона працює у німецькому казино, а проживає у Рівному по вулиці Легіонів, 15 [2, с. 12].

У загоні зацікавилися Лісовською, перевірили, чи можна їй довіряти. І незабаром, називаючи пароль «Привіт від Попова», до неї стали приходити партизани.

Лідія перейшла працювати до найпрестижнішого в місті ресторану «Дойчгоф», де збиралися «вершки» нацистської армії. Лісовська була жінкою привабливою: років двадцяти п'яти з вигляду, гнучка, струнка з фігурою спортсменки, великі сірі очі, пишне волосся кольору стиглого жита. Саме заради того, щоб побачити цю чарівницю, приходили сюди німецькі офіцери та у товаристві цієї красуні вони проводили весь свій вільний час.

У неї був велике коло знайомств, особливо серед старшого офіцерського складу, у тому числі серед співробітників СД (німецької служби безпеки). Там вона познайомилася з Паулем Зіббертом – Миколою Кузнецовим [4, с. 125].

Візити німецької знаті, безперечно, могли викликати сумнів у добropорядності господарки дому, але Лісовська насправді вела себе гідно. По-справжньому Лідія товаришувала тільки з своєю двоюрідною сестрою Марією Микотою, або, як її зазвичай називали, Маєю. Сестри запам'ятовували все, що говорили п'яні окупанти в казино і на вечірках. Дізнавалися нічні паролі і передавали їх своїм розвідникам [2, с. 11].

Лісовська із сестрою одночасно підтримували зв'язок з Рівненським СД, тобто з німецькою поліцією. Керівництво партизанського загону дало їй на це дозвіл. Роботою сестер СД до певного часу було задоволене. Вони сумлінно повідомляли своїм керівникам все, що вважали потрібним, не видаючи, звісно, тих офіцерів, від яких отримували інформацію, корисну для загону. Іноді через дівчат командування загону підкидало німецьким спецслужбам зважену дезінформацію [4, с. 124].

При допомозі Лісовської та за участю її двоюрідної сестри Майї Микоти група партизан на чолі з Кузнецовим викрали генерала фон Ільгена. Ліду одразу заарештувало гестапо. Її допитали, проте, не дізнавшись нічого,

відпустили. У подальшому німецька влада продовжувала за нею таємно слідкувати. Однак, вона вела себе досить обережно.

У січні 1944 року розвідницю заарештували вдруге, зробили в її квартирі ретельний обшук, але нічого не знайшли і відправили до Львова, де її знову відпустили. Аж до звільнення радянськими військами Львова вона переховувалася у підвалах зруйнованих будинків.

У серпні 1944 року Лідія Лісовська прийшла у Рівне, зустрілася з першим секретарем обкому партії В. А. Бегмою. Під час зустрічі Ліда розповідала про свою підпільну роботу, про діяльність Миколи Кузнецова. Потім повернулася до Львова, звідки мала їхати до Москви для одержання урядових нагород, яких отримати їй не довелося.

У селі Кам'янка 27 жовтня 1944 року поблизу шосе Острог – Шумськ було знайдено трупи двох жінок з кульовими пораненнями. Одна з них мала при собі документи на ім'я Лісовської Лідії Іванівни, 1910 року народження, друга – Микоти Марії Макарівни, 1924 року народження. Слідством було встановлено, що близько 19-ї години 26 жовтня 1944 року на шосе зупинилася військова машина, в кузові якої були дві жінки та троє або четверо чоловіків у формі офіцерів Радянської армії. Першою з машини зійшла Микота, а коли Лісовська подавала їй з кузова валізу, пролунали три постріли. Марія Микота була вбита відразу. Лідія Лісовська, поранена першим пострілом, була добита й викинута з машини далі по шосе. Автомашина швидко поїхала у напрямку Кременця, затримати її не вдалося [8].

Отже, обставини загибелі Лідії Лісовської не відомі. У цій історії залишається багато загадкового. На думку істориків, багато відповідей на запитання – відповідей найголовніших – знаходиться в московському архіві. Але справа Лісовської там, як висловився Кім Закалюк, – за сімома замками. Тому нам залишається лише аналізувати той матеріал, який є, і чекати розсекречення архівів [9].

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження можна зробити висновок, що Лідія Лісовська була підпільницею, яка увійшла в історію розвідок різних країн під псевдонімом «Лік», «пані Льоля» та «Веселовська». У роки війни вона співпрацювала із радянським загоном спеціального призначення Дмитра Медведєва і розвідником Миколою Кузнецовим та боролася проти окупаційної влади. За її участю в період Другої світової війни було проведено чимало різних операцій: вона допомагала викривати замаскованих агентів абверу і гестапо та брала участь у діяльності трьох розвідок: польської, німецької і радянської.

Сьогодні ім'я Лідії Лісовської жінки залишається в пам'яті рівнян, оскільки в місті є вулиця названа на її честь. У радянські часи на будинку, в якому мешкала жінка, була встановлена меморіальна табличка пам'яті Лідії Лісовської, Отже, історія життя та діяльності Лісовської залишиться в пам'яті людей на довго.

1. Гнидюк М. Стрибок у легенду / М. Гнидюк. – Київ, 1964. – С. 176–257. **2.** Закалюк К. Тасмниці вбивства пані Льолі / К. Закалюк // Зміна. – 1992. – 9 травня. **3.** Лукин О. Николай Кузнэцов / О. Лукин, Т. Гладков. – Москва : «Молодая гвардия», 1972. – С. 68. **4.** Намозов О. Найти и уничтожить : Художественно-документальная повесть / О. Намозов. – Костопіль : ЗАТ «Костопільська друкарня», 2010. – 164 с. **5.** Осипчук І. Прототип головного героя одного из самых любимых народом фильмов о войне – «Подвиг разведчика» – Николай Кузнецов погиб в неравном бою 65 лет назад // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.namozov.com/stattya-do-gazeti-fakty-i-kommentarii-vid-14-bereznya-2009-roku/36/> **6.** Симчич М. В ім'я життя / М. Симчич // Зміна. – 1986. – № 49. – 22 квітня. **7.** Намозов О. Виконавець. Повесть / О. Намозов. – Рівне, 2007. – 116 с. **8.** Горобець В. Мужня ровенчанка / В. Горобець, О. Вансель // Зміна. – 1981. – № 8. – 23 липня. **9.** Калганов А. Подвиг разведчицы // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fsb.ru/fsb/history/author/single.htm?id%3D10318047@fsbPublication.html>